

ESZMÉK ÉS ELVEK

AZ ELTORZÍTOTT NEMZETDÉK-FOGALOM

AZ IGAZAT MEGVALLVA, egy kicsit feszélyez, hogy már az elsősorban leírom a *nemzedék* szót, mert ez az okvetetlenkedők eszejárása szerint föltétlenül ellenségeskedést, békebontó elentétet vagy legalább is haszontalan nyelvváltógetést jelent. Nem a támadástól félek: az utóbbi időben szokásossá vált értelmetlen, bár harcos szófecsérlés csak bosszantó jelenség, e miatt kár volna kérdéseket elhallgatni; a lépten-nyomon fölbukkanó *félreértés*, a fogalmakkal való alantas *visszaélés* az, ami aggaszt és megfontolásra késztet. Gondolkozunk és töprengünk: érdemes-e megszólalni, amikor a közösségi élet akusztikája annyira megromlott, hogy a kimondott szó nemcsak hangzásában ferdül el, de értelmében is megváltozik, mire másokhoz érkezik? Hiába erősítjük a társadalomtudomány általánosságban érvényes és megállapított igazságaival, hiába tisztítjuk a tárgyilagosság jóindulatával, a *nemzedék* szó sem kerülheti el közéleti akusztikánk rontó zátonyait s mire halló fülekhez jut, már nem egy szükséges és hasznos társadalmi alakulat szép keresztneve, hanem kihívássá, bosszantó hergeléssé durvul. Az oly gyakran megvádolt előítélet-rendszer volna a hibás? vagy talán személyi elfogultság okozza ezt a fogalomzavart? Isten tudja, de annyi bizonyos, hogy ma már a „nemzedék” fogalma szívesen fogadott az *előítéletek* sorában, s aki ennek ellenére is ajkára veszi s magát bátran valamely nemzedék tagjának mondja, azzal szemben (és sohasem: annak érdekében) *igazságosnak vélik a személyi elfogultságot*. Sőt népszerű módon ma már lehet azzal hivatkozni – nem csekély hamisítással –, hogy egyidőben csak fiatalok voltak, fiatalok és öregek, és nem nemzedékek, és lehet még népszerűbb módon azon csodálkozni, hogy újabban annyiszor és oly változatos körülmények között találkozni ezzel a bosszantó különbségtevő fogalommal: nemzedék. Értelmét nem találják, idomtalanak is tartják, magyarán mondva: meglehetősen haszontalannak ítélik.

MI IS AZON A VÉLEMÉNYEN VAGYUNK, hogy a mai időben nem éppen időszerű dolog a nemzedéki kérdés hánytorgatása, sőt bizonyos mértékig lelkiismeretlen volna is, ha ingerlő bírálattal és meggondolatlan követelőzéssel párosulna, vagyis szokványos köntösében jelentkeznék. Nincs undorítóbb jelenség, mintha a közös munkára hívatott népi csoportok célszerűség nélkül fecsérlik önerejükét s minden különösebb értelem híján

élesztik a köztük amúgy is parázsló belső ellentétek tüzeit. Vannak idők, amikor mindenkinek le kell tennie harcra készített fegyverét s a nagyobb közösségi érdekek parancsszavára meg kell találnia a békés munka kijelölt helyét. A kínálkozó lehetőségeket felhasználni kell s nem tékozolni; ki nem ezt teszi, valóban ártalmas, ítélet alá való, közösségileg bűnös és veszedelmes.

Ámde az újabban pergőtűz alá vett nemzedéki-kérdésnek nincs efajta vonatkozása, mert Erdélyben évek óta eltűnt a közönségesen nyilvános ellentétbe fulladó nemzedéki kérdés. Kerek három esztendővel ezelőtt már volt alkalmunk világosan rámutatni arra, hogy a közvéleményünkben ellenlábásoknak tartott nemzedéki csoportok megfeleledkezni látszanak egymásról. Az „apák” hatalma (az irigykedésre tápot adó „hatalom”) *látszat*-hatalomnak bizonyult s a „fiak” forradalma (ez a dühös és néha nevetlen ellenkezés) is bizony csak *látszat*-forradalom. Nincs hatalom, mely indokolná a forradalmat, és nincs forradalom, mely a hatalomért lángolna. Csak a kapcsolódás hiányzik az egymásmellettségben s ez se késhet sokáig, mert hiszen időszerűtlen, hogy az „öreg” gyanakvó szimatolással megbízhatatlanságot kutasson a „fiatal” körökben; és időszerűtlen, hogy a „fiatal” meggondolatlan túlzással elnyomónak mondja ki az „öreg”-et. Lehet-e megbízhatatlan az, akinek nincs különösebb megbízatása; és nyomhat-e el olyas valaki, akinek nincs erre megfelelő hatalma?

A látszat csalt s éppen a fiatalságnak volt ereje ahhoz, hogy az eddigi némiképpen hamis szemléletét újjal cserélje fel s megindítsa azt a szellemi folyamatot, mely az egyetemes társadalmi törvények szerint alakuló nemzedéki stratégiában jobbra elődnélküli és éppen ezért páratlan. Gondoljuk csak meg! A két évvel ezelőtt lezajlott nagy „nemzedéki” megnyilatkozás, a *Vásárhelyi Találkozó*, már nem az idősebb nemzedék ellen készített fegyvert, hanem a nemzetélet védelmére vértettkék fel magukat az ott megjelenők s hangoztatták, hogy *közéletünkben nem a korosztálybeli megújulás a fontos, hanem a szellem frissülése, a közérkölcös megszilárdulása, a látás tisztulása és a reális nemzetpolitikai tervszerűség érvényesülése*. Az csak esetlegesség, hogy a lelki megújulás nálunk csaknem elképzelhetetlen a korosztálybeli megújulás, közéletünk megfiatalítása nélkül. De tovább megyünk s közelebbi példára mutatunk rá. A nem is olyan rég, néhány hónappal előbb közreadott *Nemzedéki vallomás*ban, még tisztultabban jelentkezik ez a felelősségteljes erkölcsi magatartás. „Ebben a történelmi időben – mondják az aláírók – az új férfinemzedéket illeti az első szó, hogy az egységnek sürgető szavát hallassa. Húsz esztendő alatt nagy útat tettünk meg... Kemény szellemi harcokat kellett vívnunk a tényekkel, az előttünk járó nemzedékekkel, egymással és önmagunkkal egyaránt. De annyi küzdelem után, most már elmondhatjuk legalább: a körülöttünk ható tényeket ismerjük és az előttünk dolgozó nemzedéket türelmetlenségünkkel többé nem zavarjuk. Ha valaha szép és nyugtalanító díszek voltunk a nemzet építményén, most erős híd vagyunk, mely az előttünk járókat őszeköti a nyomunkba lépő ifjúsággal.

Népünk kiáltó szükségei és a feladatok sürgető parancsa ösztönös erővel sodortak egymáshoz minket és rendeltek közös munkára. *Többé nem arra nézünk, amiben eddig különböztünk, hanem tudatosan arra, amiben ma egyek vagyunk.* Nem fegyverszünetet, hanem békét kötöttünk egymással, mert mindnyájunk felett győzött a népünk iránti felelősség.”

A SZÓBANFORGÓ KÉRDÉS tehát semmikép som fortyogó katlan, mely kibuggyanni kész, hogy fojtó gőzzel töltsse be nemzeti életünk szerény hajlékát, hanem inkább a tűz, mely éltető meleget áraszt, s mikor kell, mozgásra ingerli a dermedteket. Nálunk nem forradalom rejlik a nemzedéki csoportok szándékában, a *gond* tereli egybe a korosztályokat, s legfőnnebb csak annyiban különböznek e csoportok, az öreg és a fiatal, hogy az egyik gondja a muló életé, a másik gondja meg az előtte álló új életé. Szemléletbeli természetes különbség ez s az egyik inkább hátratekintget, a másik inkább előre; az idősebbek gondolkodását némiképp elvonttá teszi a más éghajlati viszonyok közt felnőtt hagyomány, a fiataloké e hagyomány körét tágítva, szélesbítve közelebb jutott a valósághoz; az öreg madár fáradt, a repülést nem kívánja, a fiatal, mégha szárnyatörött is, csak szárnyalni kíván s ha nem teheti, szenvedti azt. Élet- és lélektani törvények alapján történik mindez s ha nem volna így, pusztulást jelezhetnénk.

Cinizmussal ezt a kérdést kezelni és elintézni nem lehet. A bölcs fölényesekkel szemben állítjuk, hogy midőn a nemzedékben valóságos testet ölt *az új eszmei egység* s a gondolatok országútján tétova szemmel tájékozódó korosztályok egymásratalálnak, ezen a síkon ugyanaz történik, mint a családi életben a születés pillanatában. A közösség felelősei, az *atyák* magabízóbban tekinthetnének szét, mert van, akiben a megtalált gondolat majdan eszmévé érlelődik, van, aki a megvont alapokra hagyományos tervek szerint épít, van folytatás, a sor nem zárult be, időben gondolkozva: nincs aggodalomra ok. *A közösség életében a gyermek megfelelője nem a fiatalság* – mint sokan gondolják és hirdetik – *hanem a nemzedék.* A fiatalság csak élettani megújulást jelent, az elsenyvedt test újjászületik, de a lélek, az eszmehordozó emberi lélek csak a nemzedékben bukkan új életadó forrásokra s csak a nemzedék eszmei sugárzásában képes új alkotásokra, a nemzetélet egyetemes megújítására. Megállapított tény és igazság, hogy a satnyulás jele, ha a gyermek csak apjára hagyakozik, saját lábára állni képtelen, – előbb vagy utóbb kidől a támasz, elolvad az örökség, elnémul a jótanács. Mi következhetik? A közösségi élet síkján alig kevesebb, mint az egyének életében. Támasz nélkül ügyetlenkedés, vagyon nélkül szegénység, jótanács nélkül pusztulás. Éppen azért neveléstani alapkívánság, hogy a gyermek legyen önálló egyéniség: apja nyomdokába lépjen, de a saját lábán; örüljön az örökségnek, de gyarapítsa is; jószívvvel vegye a jótanácsot, de legyen gondolkozó, tervelő és magabízó. Ez a helyes álláspont, s közösségi életünkben megfelelője körülbelül ez: a fiatal ne legyen csak fiatal, hanem legyen, ha tud, nemzedék, mely az elődök nyomdokába lép,

de a saját lábán, elfogadja az örökséget, hogy gyarapíthassa, és és töri magát, hogy a kapott jótanács nehogy szolgálai utánzásra csábítsa, hanem önálló tervezetésre, az új időnek megfelelőbb eszmélkedésre ösztönözze.

A baj azonban ott van, hogy a közösségi életben már nem érvényesülnek azok az elemi élet- és lélektani tényezők, melyek a család felelőseit, az apát és anyát boldogsággal töltik el s erőt meghaladó áldozatokra készítetik. *A közösségi életben az apaság és anyaság érzelmeit a vetélkedés, nemritkán az irigység gögösen számúzi* s ezért, legyen bármennyire jóakaratu a szavát hallató új nemzedék, kesernyés légkör övezi, savanyú arcok tükrözik, hogy eszméi kellemetlenek, szidást, rágalmathall; ha akarja, ha nem: az atyai hajlékban külön zúgot kell keresnie, hol testvéreivel békén és egyetértésben tervelhet. Persze vannak hálátlan fiak és hálátlan nemzedékek, kik önként keresik e szecesszió alkalmát, forradalmi lelküllettel szembefordulnak mindennek, ami – legalább is szerintük – avult és tűzrevaló. De nem ez a természetes és általános. Nagy kirobbanások idején így van ez, de egyébként *az őrségváltás nem azonos fogalom a forradalommal, a cselekvés vagy ennek vágya* – mely minden új nemzedék mozgató ereje és jellemző jegye – *nem ellentétes a hagyománytisztelettel*. Sőt beteges vonás, amikor ez a kettő nem társul: *a cselekvés*, mely eredeti alkotásokra mozdítja az építő hagyományokat, és *a hagyomány*, mely biztosítja, hogy az új alkotások szerves folytatást jelentsenek. De meg lehet-e értetni mindezt? Annyi téves képzet társul már e szóhoz: nemzedék; az apák féltik az óva öröztött hagyományt, a fiak – maguk megnyugtatóására talán – szabadjára engedik cselekvő vágyaikat s mikor megtorpanni kényszerülnek, dühösen bűnbakkot keresnek. Pedig kölcsönösen nincs erre teljes joguk és okuk sem. Ha a családias szellem uralkodna, nem is beszélneünk erről, volnának kis konfliktusok – hol nincsenek? – de minden lehető ellentétet elsimítana a szülői érzés, mely a nyugtalanban is a továbbélőt szereti, és a gyermeki érzés, mely minden keserű tapasztalat után is az életadót és a nevelőt tiszteli.

Komoly és beható revízió alá szorul tehát a nemzedéki szemlélet s a nemzedéki kérdést durván hánytorgató újabb módszer s az, ami, ebben a legkirívóbb, a nyezetlen modor. Nem utasítunk vissza semmit s lényegében nem vitatkozunk senkivel sem. Csak éppen a figyelmet hívjuk fel az említett „Nemzedéki vallomás” egyik, nem jelentéktelen passzusára: „Az élet tényei azt mutatják, hogy az erdélyi magyarság lélekben önmagához tért. Ez az igazság, mint minden igazság e földön magában hordja a munka és az építés törvényét. Félre nem érhető világossággal olvassuk ki hát belőle, hogy az élet tényei egységre mutatnak. Ez az egység pedig *családi és nemzeti* jellegű, amiből törvény szerint következik, hogy *az erdélyi magyarság új életformája a családdá alakult nemzeti közösség.*” Ha úgy tetszik, ez a megállapítás célkitűzés is, s ez a célkitűzés nyilván egyetemes érdekű és értékű is. Kár tehát – általánosságban mondjuk – kesernyés hangulatot tenyészteni és zsörtölődő hangon időről-időre kötödni; nincs most ennek az ideje.

Az új nemzedék, melyet nem hatalmi érdek és nem is kalandor konclesés, hanem ellenállhatatlan lelki kényszer hívott életre, s ennek a nemzedéknek tagjai, akik – jócskán előrehaladva a férfikor esztendeiben – nem fiatalságukban, hanem eszméikben és erkölcsi világukban újak, ha hibáztak, csak egyben hibáztak, hogy az elődök iránti hála nem satnyult bennük szolgálisággá s a tiszteletadásban is megtalálták a helyes mértéket: nem utánozzák a konzerváló rend hangját, kézmozdulatát, lépését, tempóját. Hagyományosan gondolkoznak, csak a hagyományban nem *nemzedéki*, hanem *nemzeti* hagyományt pillantanak meg s éppen ezért különbséget tudnak tenni az értéktelen, valóban elavult, és az értékes, örök mozzanatok között. *S az epigonizmust kerülni vétek volna?* Nincs tragikusabb, mint addig sütkérezni egy eszme sugárzatában, míg az teljesen kialszik. Jön akkor a dermedtség s fagyos kézzel, fagyott ésszel új tüzet csiholni majdnem lehetetlen.

A NEMZEDÉK HIVATÁSA tehát eszmei. Szükségesnek véljük még ezt megjegyezni, ámbár lényegében gondolatmenetünk végére értünk s elmondtuk mindazt, mit az utóbbi néhány hónap tapasztalata megindokolt. A nemzedék hivatása eszmei, mert a nemzedék lelke és mozgató ereje maga az eszme, melyet képvisel. Szóval nem a fiatalság, a hevülékenység, a lázzongó lelkialkat, a türelmetlen elégedetlenség az új nemzedék valóságos ismertető jegyei, – ezek a „fiatal” jellemvonások a mi új nemzedékünkben jobbra hiányoznak is, – hanem az eszme, mely szükségszerűen újfajta magyarságszemlélettel és sajátos közösségi magatartással párosul. Már öt évvel ezelőtt éppen a Hitel állapította meg, hogy az új nemzedék – szellemi tartalmánál fogva – semmiképp sem azonosítható bizonyos korosztályokkal: az új magyar nemzedék nem egy a fiatalsággal, annál jóval több, eszmei síkon időtlenebb; s ha van nemzedéki mozgalom, ez sem korosztályi mozgalom, annál jóval tartósabb, szellemi mozgalom, tehát a korosztályinál sokkal mélyebbre hatoló, nem személyekért és személyek ellen, hanem a nemzetélet rendszerének megváltoztatására törekvő. A fogalmakkal lehet visszaélni, a lényegyet lehet elhallgatni vagy elsikkasztani, de ez az igazságon mit sem változtat: *a nemzedék valójában eszmei társulás s a nemzedéki mozgalom szellemi mozgalom.* A korosztályi elfogultság és a gyakorlatias önzés talán semmitől sem áll távolabb, mint éppen az *igazi* nemzedéktől; a szellem nem tűrhet olyan korlátokat, mint aminő az életkor, szabadabb mozgásra vágyik, szélesebb kört formál, mint aminő egy adott korszak fiatalsága. *Pro domo* is mondjuk példaképpen: a közéleti elődök nemzedéke fölött nem nekünk, az utódoknak, kell bírálatot mondanunk, ezt a feladatot általános magyar viszonylatban elvégezték ama nemzedék gondolkozói, kezdve Szabó Dezsőtől el egészen Szekfű Gyuláig, s ugyanők megjelölték a feladatokat is. Ebből következik, hogy a nemzet ifjabb rétegének – tehát nekünk, az új magyar nemzedéknek – nem a felfedezés, a rádöbbenés, hanem a munka a feladatunk: a kiáltó szóra éberrel figyelni, a zarándoki komolysággal mondott

tanácsokat megszívlelni s a kijelölt utat jól szemügyre venni s azon biztos léptekkel elindulni.

Az új magyar nemzedéket a megelőző nemzedék sokszor gyalázott, sokszor semmibevert, állandóan gáncsolt kiváló magányosai nevelték, szellemi tekintetben ők formálták, hogy azzá legyen, ami: új nemzedék, velük eszmeileg egy, gondolkozásban, magyarságszemléletben és közösségi magatartásban azonos. Vagyis az eszme és a szellem, melyet néha fiatalok részéről dőre hivalkodásképpen, az idősebbek részéről pedig durva vádgyanánt „nemzedéki” eszmének, illetve amolyan okvetetlenkedő „fiatal” tévelygésnek szoktunk emlegetve hallani nem a mi találmányunk, nem a *látható* nemzedék szüleménye, hanem az *eszmei* nemzedéké, mely nemritkán még Zrinyinél is régebbi magyarokat nyugodt szívvel megidézhet tagjai sorába, s ugyanilyen időtlen hagyomány a nemzedékinek mondott magatartás s ugyanilyen az a sokféle célkitűzés, mely jellemzi az új magyar nemzedéket. Egy régebbi s már elsatnyult nemzetformáló eszme elvirágzásának korában élünk s az új eszme-palánta, mely talán már századok óta törekszik a szabad napfény felé, most ért a magasba, hogy virágjait a nemzetélet díszére kibontsa. Időtlen mélységekből tör elő az új szellem, századok nevelték, alakították, míg odaerősödött, hogy az uralmat bátran kívánhatja. Nemzedékünk alázatos szolgálattelvő, belekerülvén e szellem ellenállhatatlan vonzókörébe.

Új nemzedék, mert az első, mely a maga körén belül közösségi eszmévé igyekszik érlelni az új gondolatokat, s új, mert az első abban is, hogy a megelőző nemzedékek eszmehirdető magányos jobbait, mint szellemi közösség, a magvetésben fenntartás nélkül segíti.

Dr. VENCZEL JÓZSEF

„FÖLDMÍVES- ÉS MUNKÁSOSZTÁLYUNK”

AZ ERDÉLYI MAGYAR mozgalmi sajtónak abban a részében, mely a munkásosztályt minél szélesebbnek kívánja látni és láttatni, közhellyé kezd válni a „földmíves- és munkásosztályunk” szólama. Ez a már megszokottá koptatott kifejezés, melyet ma gondolkozás nélkül hadarnak el, két, illetve három egymástól elütő társadalmi réteget kíván együvé: 1. a földmívességet, mely Erdély új határainak megvonása után a hajdani szabad székelyt és az egykori magyar jobbágyot egyaránt jelenti; 2. a sokkal jelentéktelenebb számu és rövidebb multú ipari munkáságot; és végül 3. a földmívesrétegből időnként kirajzó félfalusi bér munkás- tömeget.

Természetes, hogy akik a fenti szólam mögött egységesen szervezett tömeget szeretnének látni és másokkal elhithetni, az elmúlt húsz év folyamán ismételen megkísérelték a valójában három külön termelési szerepet betöltő és külön életformában élő

réteget egyetlen „dolgozó arcvonalba” tömöríteni. Az összekovácsolás azonban, tömördek, figyelmen kívül hagyott okból kifolyólag, sorozatosan csődött mondott. Nem sikerült, pedig az elképzelés szerint minden előfeltétel megvolt egy ilyen „nagy horderejű valóráváltás” keresztülviteléhez. A sikertelenségek után nem maradt más hátra, minthogy azokra hárítsák a felelőséget, akik nem tudtak és nem akartak felszámolni természetes adottságaikkal a távolból kecsegtető, délibábos kilátások kedvéért. Mélyebbre nem igen tekintettek, holott az okok mélyen a felszín alatt lapulnak meg.

A sikertelenség miatti felelősség áttolások és gyanúsítgatások helyett bizonyára eredményrevezetőbb azt tisztázni, hogy lehetséges-e egyáltalában ilyen összehangolás, továbbá, hogyha lehetséges, szükséges-e; nem lenne-e kalandos, tehát végeredményben káros?

Az államelmélet fejlődése következetesen a társadalom tagolódását és erősebb rétegződését vonta maga után. Minél fejlettebb az állam, minél kialakultabb a társadalom, annál több szinten helyezkednek el csoportjai. Ezek után nyitva marad a kérdés, hogy vajon nem fordul-e szembe a történelmi fejlődés törvényeivel, aki két azonos érdekűnek nem mondható csoportot, lényegesen eltérő adottságaik ellenére, azonos szintre akar helyezni, jóformán összeolvasztani, nem véve kellőképp figyelembe e rétegek sajátos szükségleteit, harcmodorát, eszközeit stb.

Ha egyetlen nyilvános kijelentés jobboldalról nézve baloldallivá, baloldalról tekintve jobboldallivá bélyegezheti a közéleti harcost, mennyivel inkább kell ügyelnünk akkor, amidőn olyan alapvető társadalmi összefüggéseket vizsgálunk, amelyeknek elhanyagolása meghíúsítaná társadalmunk átszervezésének, új alapokra helyezésének sikeres kimenetelét. Másrészt pedig a népi rétegek között tátongó különbségek őszinte feltárása nem egyenlő azzal a rosszindulatu munkával, amit szakadék-ásásnak szokás nevezni. A tényleges helyzet független a megismerés fokától és folyamattától. Az akkor is fennáll, ha behunyt szemmel haladunk el mellette. S ha valóban az a cél vezet valakit, hogy a tények alapján avatkozzék bele nehéz társadalmi kérdések kibogozásába, a szokványos türelem, vitázó modor és a mások részéről való jóhiszeműség feltételezése mellett az is szükséges kellék, hogy a kárunkra megállapított igazságokat és törvényszerű következetességeket higgadtan, szenttelenül és előítéletek nélkül vegyük tudomásul.

Igya szemlélő minden érdemes szempont figyelmes megvizsgálása után elkerülhetetlenül arra a végső következtetésre jut, hogy a földműves- és munkásosztály egységes arcvonalba óhajtott szervezésének kérdését a *hasonlóságok és különbségek* mértékével kell és szabad lemérni. Az ilyen összehasonlítás számszerű eredményei adják a két réteg összehangolásának lehetőségét avagy lehetetlenségét.

Beszéljünk csak két osztályról s a földműves és munkásosztályról. Ejtsük el a harmadikat, a félfalusi bérmunkás-tömeget, mely az előbbiből számazik, de elveszítette annak magabiztos világszemléletét, viszont retteg a másodikét magáénak vallani. Marad

tehát a kettő, melynek szabatosan körülírt törekvései, haladási iránya, íratlan törvényei és harcmodora van.

1. A történelmi mult különbségeiből nem fonhatunk ugyan jelentős tényezőt a két réteg mai értékének szabatos meghatározására, de kiválásuk a többi rétegből határozottan utal fontosságukra, az államéletben betöltött szerepükre s egyúttal pontosan körülírja, hogy melyik réteg mikor vált ki, melyik rétegből stb.

a) Ne kezdjük azzal, hogy őseink már az etelközi szállás idején inkább a földművelést és állattenyésztést kedvelték a többi ősfoglalkozás rovására. Ne menjünk visszább a honszerzésnél. Maradjunk csak ott, hogy a Kárpátok hegykoszorujában megtelepedett magyarság a hadi kalandozások kudarcá után, keresztény lett s ezzel egyidőben véglegesen letelepedett népnek tekintendő. Mivel törzsrendszerünk az egynemű (homogén) népösszetétel mellett szólt, a gyorsan oly kizárólagos alappá váló mezőgazdaság fejlesztése és berendezése is a tiszta magyar népi elemekre, a független harcosokra hárult. S bár ezek felhasználtak idegen népelemeket is, azok beolvasztására századok álltak rendelkezésre. Ez a szabad réteg, ki az íj helyett ekét fogott, a hűbérrendszer magyar változata alatt ugyan jobbágygá züllött, de magyar maradt.

b) Ezzel szemben a magyar ipari munkásság – értve alatta a szakmunkásokat – viszonylag is későn fejlődött ki. Ezzel semmit sem vitatunk el az ipari munkásság erkölcsi súlyából, s azzal sem, ha megállapítjuk, hogy kialakulásában egy bizonyos százalékig képviselve van a magyarhoni német vér és a tót nép is (ez utóbbi főleg a mezőgazdasági vándormunkások számának emelkedése és beolvadása révén). Fontos tényező azonban, hogy egyetlen dunavölgyi állam sem tarthat igényt az ipari állam névre. Ebből következik, hogy a munkásság – noha e sorsot nem érdemli – csak mostoha gyermeke az államháztartásnak. Ki van téve egyesek úzerkedésének, a teljes bizonytalanságnak, kihasználásnak, s ennél fogva a politikai kalandorok jövőt ígérgető csábításainak is.

2. *Az osztálytudat* mindkettőnél kitörülhetetlen pecsétet nyom az egyén lelkére és könyörtelen következetességgel irányítja annak minden cselekedetét.

a) A parasztság magatartása a középosztály falusi foszlányai-val szemben egészen a legutóbbi időig talány maradt, noha a dolgok nem rejtélyesek, nem titokzatosak, de senkit sem érdekeltek. A magyar paraszt rendes körülmények között csak a helyi közigazgatási hatóságokon keresztül találkozott az állammal, és a gyakran más vérű kereskedők, iparosok által a polgári társadalommal. Az érintkezésből pedig, főleg a Székelyföldön, az a tudat kristályosodott ki benne, hogy a föld népe a nemzet, a többi olyan nem egészen fölösleges tartozéka. Türelmes volt vele szemben, és elnéző, mert kevés számúnak, mindenképen jelentéktelennek tartotta. A magyar urat úgy tekinti, mint az egész világ népi rétegei fölött elterpeszkedő, egyetemes vezetőség egy elhatárolt részét,

mely – mivel magyar rétegeket tetőz be – magyarul is tud. Papját, tanítóját éppen azért tudja nagyon becsülni) mert nem tartja „azok” közül valónak.

b) A munkásság tisztább fogalmakat alkotott magának társadalmi szintmagasságáról, jelentőségéről. Nincsenek szende szemléletei. Nem táplál túlságos reményeket aziránt, hogy az ipar fejlődése folyamán nagyobb politikai szerephez jut. Ezért nem téveszti soha szem elől, hogy szakmai szervezkedése mellett semmiképen se hanyagolja el politikai színezetet is kölcsönözni a munkástömrületeknek. Gyakorlati politikai vállalkozásaik üthetnek rést összefogásukon, de valahányszor más, nem munkás tömegekkel kell szembefordulniok, egységes arcvonalat igyekeznek mutatni. Száz sikertelenség sem szegi kedvüket, és hisznek a végső sikerben.

3. *Harcias magatartásuk* milyensége osztálytudatukból következik.

a) Nem jutottunk el odáig, hogy a parasztság mozgalmaira vonatkoztatva, osztályharcról lehetne beszélni. Ez nem csupán abból következik, hogy a parasztság (első sorban itt a székelyekről nem szó) nem ismer osztályokat; a parasztság „tudja”, hogy ő a nemzet és „él, ha hagyják”. Mikor fel is dühödik, szinte kötelező keretnek tekinti a nemzeti adottságokat, a nyelvet, vallást, hagyományokat. Dózsa György és a 18-as forradalom parasztja a nemzeti keretek határain belül akar leszámolni többé-kevésbé képzelt ellenfelével. Belső ügy ez, melybe senkinek semmi beleszólása. A 48-as szabadságharc népi honvédje ezért kezelte olyan megvetőleg a muszkát, aki beleszólt.

b) A munkásság elsősorban csak függőleges irányú társadalmi tagoltságot akar ismerni. Szerinte van egy vezető réteg, mely némely államban azonos az ú. n. nagytőkés középosztállyal, s ennek egy darabja francia, mert franciául beszél, más része német, mert Goethe nyelvén szól, harmadik része angol, mert angol lobogó alatt zsarol, és végül, többek között, egy igen kis darabkája magyar, mert magyar honpolgár, magyar dolgozó rétegekre nehezedik, magyarul is beszél, de a tőke szempontjából érez. Ezért először vízszintes irányban keres egységet. Országhatárokon túlról vár és túlra nyújt segítséget azoknak, akik vele egy szinten sínylődnék. Összeköttetést keres a francia, német, cseh, román, orosz stb. munkással, mert ezek mind munkások. Előbb a társadalmi kérdéseket kell megoldani, – mondják, – csak azután a nemzeti törekvéseket, sőt ez utóbbiakat feláldozhatják az előbbiekért.

4. *Egyes sajátos helyzeti különbségek* is lényeges vonásként járulnak a két osztály viszonyának tisztázásához:

a) Számuk és arányuk a magyar nemzettestben, de különösen a csatolt területen nagyon elütő.

b) Körülbelül ezzel egyenes arányban áll nemzetgazdasági szerepük is, melyet itt a magyar népközösség szempontjaiból külön is bírálat alá kell venni. Sem termelés, sem fogyasztás terén nem lehet közös mértéket felállítani. De míg a munkásnak lát-szatra mindegy, hogy honnan fogyaszt, a nép hajlik a nemzeti kereten belüli önellátásra (szövetkezetek stb).

c) Politikai beilleszkedés terén a munkásság nagyobb szilárdságot árult el. Míg a parasztság között, megfelelő felvilágosultság hiányában, sorbontó törekvések is találtak néha jóhiszemű támogatókra, a munkásságot sem pénz, sem ital, sem fenyegetés, sem ígérgetés, fecsegés nem tudta előre elhatározott nézeteitől eltántorítani.

d) Életszintjük és műveltségi értékük is ugyanilyen áthághatatlan különbséget mutat. De ne zavarjuk össze a kettőt. A munkásnak is, a népnek is rideg, sőt az előbbinek ellenszenves a polgár és a polgári fogalma. Mégis az anyagilag megalapozott munkás olyan szabályos nyárspolgár lesz, mintha annak született volna. A munkás városi felfogású, városi lüktetésű és – bár csökkentett mértékben – városi műveltségű ember. Ruházata az egyetemes nyugateurópai divat után igazodik, „nemzeti sallangok” nélkül. A nép ezzel szemben, mint az ősi gondolkodás, egyszerű lélek, természetes észjárás és régi viselet letéteményese, eredeti kultúráját ösztönösen őrzi. Népi művészetünk művelője (és, sajnos, majdnem egyetlen megőrzője). A munkás inkább mozgalmi ember; neki az eszmei tartalom a legfontosabb, nincsenek nemzeti sajátosságai, csak esetleges meghatározói. Egyetemes emberi törvényeket akar magára nézve kötelezőleg kimondani és hajlik a világpolgár tágabb, de bizonytalanabb élettere felé.

5. A fennebbi tényleges, tehát anyagi különbségek mellett olyan *lelki és felfogásbeli eltérések* is mutatkoznak, melyek elriasztják a kiegyenlítő szándékot.

a) A metafizikai világgal szembeni magatartás már világnézeti síkra tartozik. Míg a parasztság általában az istenhit és keresztény szellem megingathatatlan pilléreire támaszkodik, a munkásság törhetetlenül vallja a történelmi anyagelvűséget és mindent, amit ebből le lehet és le kell vonni. Finom okfejtéssel kidolgozott nézeteit nem hajlandó keresztény szellemű, építő szándékú nemzeti szempontok szerint átjavítani. Ezek után nem azonos a fogalom, mely a két rétegnél a nagy szavak mögött meghúzódik, mint: jog, vallás, erkölcs, nemzeti cél, emberiség, haladás stb.

b) Utoljára hagytuk a közösségi élet megnyilvánulásait. Ma – úgy látszik, hosszabb időre – a testületi állam eszméje (olasz), a tömegfelfogású nemzeti állam (német), az osztályuralkodó rendszer (orosz) stb. a tömeget, a mennyiséget lökte politikai síkra az egyén, a kiművelt emberfők, személyiségek helyett. Úgy látszik, mintha a díszlet mögötti rendezők alacsony rendű bosszújaként a tömeget, a sok kisembert az egyéniség, a nagyember ellen uszítanák. Vezetéik azt magvarázzák, hogy ma a tömeg minden (de ők nem hajlandók a tömegben nyomtalanul elvegyülni, feloldódni a szélesebb rétegekben). Teljes egyenlőségről beszélnek, miközben kis csoportok politikai fölényét akarják kiharcolni.

Ilyen távlatok mellett figyelemre méltó, hogyan viselkedik a két réteg akkor, ha testületi állásfoglalásról van szó, azaz: mennyire volna alkalmas tömegfelfogású állameszmék megvalósítására? A mérleg itt megint a munkásság „javára” billen. A bürokratikus

alapon megszervezett szakszervezeti élet fölényben van a népi kalákával, szeresmajorsággal, közbirtokossággal, mely természetes úton, tételek megfogalmazása nélkül jött létre. Hátha még a Nemzetközi Vörös Segély munkásságát tekintjük?

AZ ÖSSZEHASONLÍTÁS SORÁN eddig nem sikerült közös vonásokat, lelki rokonságot kimutatni, vagy ha igen, túlságosan nagy távolságok, szintkülönbsétek mutatkoztak a két réteg, a földmíves- és munkásosztály között.

Pedig közös vonások is vannak. Vegyük azokat is szépen sorjába:

a) Pillanatnyi adottságaik között mindkét osztály, a szó teljes értelmében, *sanyarog*.

b) Mindkét réteg, az osztálytudat által megkövetelt határon túl, ösztönösen egy nagyobb egységbe, *népi közösségbe kívánkozik*, mert életet akar.

Két pozitívum. Két figyelembe veendő tényező. Aki szervező gondolattal nyúl rétegeződésünk kérdéséhez, nem tekinthet el az ilyen ösztönző erők fölött. Ámde ezek távolról sem arra készítenek, ami „földmíves- és munkásosztályunk” egynevezőre hozásával találná meg végső célját.

Két teljesen külön, a maga létét pontosan körülhatárolt osztály politikai együttműködéséről lehet szó, de ez nem jelent egyet a két réteg megkülönböztetés nélküli egybeötvözésével, sem a két réteg egyedeinek egy kétfejű tömegbe való öntésével.

Az ilyen elegytömegek csak szavazni és tagsági díjakat fizetni jók, de arra aligha alkalmasak, hogy egy eszméért küzdjenek, azt diadalra vigyék. Ez annál is inkább kizárt dolog, mert a röviden vázolt adottságok mellett ilyen összefoglaló eszmét lehetetlen adni. Nem tudnak olyan magasabb eszményképet adni, melyben mind a munkás, mind a paraszt megtalálná minden törekvését s melynek teljesülésében kielégülne.

Számolni kell azzal, hogy az erdélyi magyarság nem csak földművesekből és munkásokból áll. Már pedig, ha ez így van, főleg az erőszakos tömörítéseket végezni, ha az új, szétfeszített keretekbe sem férnénk be mindannyian.

INCZE LAJOS

TÁJ- ÉS NÉPKUTATÁS

A MAGYAR TÁJ- ÉS NÉPKUTATÓ INTÉZET elmúlt nyári munkájáról beszámolni, – csöppet sem látszik időszerűnek. Azért tesszük ezt mégis most, mert szükséges volt megvárnai a munkával kapcsolatos észrevételek és tapasztalatok lehiggadását, egységes képpé való formálódását. Egy félév után most már élesebb körvonalai látszanak e munka sok tekintetben egészen sajátos voltának, ami annak idején minden reményt megadott arra, hogy belőle valamikor a magyar talajból nőtt, sajátos egységes magyar

falumunka kialakulását várhassuk. Sajnos, ebből a reményünkből *Györffy István* tragikus váratlansággal bekövetkezett halála után – nem sok maradt. Györffy professzor volt az a hivatott és sok tekintetben páratlan személyiség, aki a táj- és népkutató mozgalmat nemcsak megindíthatta, de jó végre is tudta volna vinni. Páratlanságát abban látjuk, hogy egyéniségében egyesültek mindazok a feltételek, amelyek egy ilyen természetű kezdeményezéshez okvetlenül szükségesek Györffy professzor mindenekelőtt nem néprajzi katedrája miatt, – tehát nem mesterségből, – nem is a korigények meglátott külső, követelése miatt, – tehát nem divatból, – hanem belső kényszerből, egyéniségének, származásának, gyökeres és hamisítatlan magyarságának a belső kényszeréből jutott az új magyar népi gondolat élharcosai közé. Ilyen módon szervesen, mintegy ösztönösen látta a népi gondolatnak egyetemes magyar életünkhöz való viszonyát, szellemünk, társadalmunk, műveltségünk valóságos alkatát és szerkezetét s mindebben az új népiség felé forduló gondolatok érvényesülésének halaszthatatlan és sorsdöntő szükségét. Személyiségének ehhez a meghatározottságához járult mármost temérdek tárgyi tudása, ami mindenekfelett néprajztudóssá, de éppen ebben a minőségben hungarológussá: az egyetemes magyar valóság ismeretének legszélesebb távlatu látójává tette. Talán nem tévedünk ha ki is mondjuk, néhány kevés között is, ő volt aki a „hungarológus” egybelátó és egybefogó jelzőjét leginkább megérdemelte a mai magyar tudományos életben, mert a néprajz legtávolabb eső részterületeit is egybefogva, adatait egybehalmozva, tételesen tudta bizonyítani, hogy a hungarológia legfőképpen néprajz; – a magyar valóság megismerésének leghitelesebb és leggazdagabb forrása: a magyar parasztnép és a népi jelleg vonásainak alapos ismerete. Ez a tudat s az ennek nyomán felhalmozott tárgyi tudás óvta meg őt attól, hogy a népiség kérdéseinek romantikába hajló útvesztőibe tévedjen. Az eredeti népi ösztönre épített tudás után, a harmadik szükséges feltételt nagy közéleti súlyában s befolyásában látjuk. Tekintélye, sőt személyes baráti kapcsolatai révén a legfelsőbb – s ezért gyakran a legellenállóbb és legérzéktelembb – körökben is volt lehetősége arra, – neki volt a legtöbb. – hogy útat törjön a népi kérdések számára. Ily módon lehetett Györffy István abban a helyzetben, hogy az ő szájából meghallgatták azt, amit sokan mások hiába mondogattak ő előtte.

Györffy István személyiségének e hármas adottsága tette lehetővé a táj- és népkutató mozgalom megszületését 1938-ban. Hogy mennyire a Györffy professzor sugalmazása és alkotása volt e mozgalom, legjobban mutatja az, hogy a megalakulás után nem sokára az illetékes tényezők teljesen az ő kezébe helyezik a mozgalom sorsát és irányítását. A Néprajzi Intézet kereteibe elhelyezett Táj- és Népkutató Intézet néhány hónapos szemináriumi előmunkálattal kezdi meg munkáját. Az elhangzó előadások igyekeznek a falukérdés minden ága-bogára kiterjedni s a leghozzáértőbb elemeket mozgósítani és bekapcsolni a közös előtanulmányokba. Hogy ezek az előadások mégsem tudták kellőképp előkészíteni az

1939 nyarán elkövetkező gyakorlati munkát, annak egyrészt az idő rövidege, másrészt a mozgalom bekövetkezett átalakulása volt az oka.

AZ ELSŐ NYÁRI TÁJ- ÉS NÉPKUTATÁS kissé gyorsan s előkészítetlenül érkezett el s ezért a próbálkozás, minden jóeredménye mellett is, még sok hiányosságot s kívánnivalót hagyott maga után. A munka Kiskúnhalason kezdődik, ahol kéthetes előkészítő tábor próbálja vázolni a feladatokat, egyszersmind a végzendő munka módszerét is. Az előkészítést maga Györffy professzor vezeti, aki a két hetet maga is kint tölti Kiskúnhalas környékén. Az előkészítő tanfolyamszerű kéthét után a csoport négy részre bomlik s az ország négy különböző vidékén kezdi meg a munkát.

Az egyik csoport tovább is Kiskúnhalason marad s *Tálas István* vezetése alatt főképpen néprajzi kutatást végez a halasi tanyákon s a környékbeli szállásokon. Számtottévo anyag gyűl össze a népi gazdálkodás s a pásztorkodás köréből, népzenei felvétel is jócskán halmozódik, egy kisebb csoport pedig levéltári s szociográfiai tanulmányokat végez. Halas után a csoport Kiskúnmajására, majd Kiskúnfélegyházára megy át, ahol a néprajzi gyűjtés már sokkal kevesebb eredményt mutat, annál biztosabb és rendszeresebb lesz a társadalomkutatás. A halasi csoport működött a csoportok közül a legtovább s néprajzi gyűjtésének az eredményei valóban jelentősek. A csoport munkásainak érdeklődési területei: a népi gazdálkodás, a pásztorkodás, a néphit, a népnyelv, a népzene, a népi gyermekjátékok, népegészségügy, földtani táj kutatás, gazdasági szociográfia.

A második csoport a Nagykúnságban dolgozott, Karcagon, majd Derzstomaj községben. A tábor szakképzett vezető hiánya miatt egyre gyengébb eredményeket mutat fel, végül is elnépteledik. A csoportban a főbb érdeklődési területek: a néphit, a népzene, település- és helynévkutatás, általános szociográfiai felvételek.

A harmadik csoport Rábcakapi dunántúli községben kezdte munkáját. A legmódszeresebb és legegységesebb érdeklődési munka minden bizonnal itt folyt, aminek főoka talán az, hogy *Hilscher Zoltán* és *Pócsy Ferenc*, vezetése már szakképzett és hozzáértő falumunkavezetés volt. Ők irányították annakidején Kemse dunántúli egykés község felkutatását is. A szociográfiai adatgyűjtést a tábor tagjai tervszerű együttes munkával végezték s az eredmények a beszámolóok során meglehetősen egységbe kapcsolódtak. Kár, hogy ebben a csoportban viszont néprajzi szakértő, ill. érdeklődés alig volt. Érdeklődési irányok: általános szociográfia, antropológia, népnyelv és népzene. Rábcakapi után a csoport még kisebb egységekre bomlott, a szociográfusok a telepített Pünkösd vásárra, néhányan Mosonszentjános határvidéki német községbe, a néprajzosok pedig Bősárkányba mentek át.

A negyedik csoport egy egykés Garam-menti felvidéki faluban, Újbarsbans környékén végzett kutatásokat. A szociográfiai kutatás jó eredménye érdekében itt *Erdei Ferenc* kísérelte meg, hogy

módszerességet biztosítson a közös munka számára. *Gunda Béla* a szociográfus csoporttól egészen külön, önálló tárgyi néprajzi gyűjtést végzett.

A MUNKA főbb általános vonásait összegezve, mindenekelőtt azokat a vonásokat kell említenünk, melyeket szerintünk nyereségnek kell tartanunk.

Első és páratlan jelentősége a Táj és Népkutató 1939. évi nyári falumunkájának, hogy igyekezett összefogni a magyar fiatal-ság minden szakképzett vagy legalábbis használható elemét, fiatal falukutatóknak olyan csoportjait, amelyek eddig külön próbálkozásokba forgácsolták szét erejüket. A Széchenyi szövetség, a Szegedi Fiatalok, a kemsei csoport stb. apróbbnak minősíthető és legtöbbször helyi érdekű falukutatásai után, a Táj- és Népkutató Intézet az egybekapcsolódást, az erők sűrítését és célszerűbb rendszerbefoglalását és a magyar falukutatás egyetemesítését látszott ígérni. Ugyanakkor azt is, hogy a figyelem ezután az országnak nemcsak egyes „reklám-tájai” felé fog irányulni, hanem tervszerű beosztással veszi rendre a magyar vidékek minden táját.

A falukutatás külön nyereségének kell tartanunk azt a nyugati mintáktól elűtő sajátos magyarnak szánt módszert, amely Györffy Istvánban megfogant, amikor mind a négy tábor munkáját szabad és kötetlen keretek közé helyezte. Györffy professzornak meggyőződése volt, hogy a magyar falukutatás nem másolhatja egyetlen más nemzet módszerét sem, legkevésbé a nyugati módszereket, hanem meg kell keresnie, milyen egészen sajátos módszer alkalmazható legjobb sikerrel falukutatásunkban. Hogy a négy tábor közül ezt a sajátos módszert egyik sem találta meg, – sőt alig is kereste, – annak nem Györffy professzor az oka. Ilyen módon lett a szabad módszer-keresésből legtöbb helyt módszertelenség, amire még visszatérünk.

MERT NEM HALLGATHATJUK EL mármost a nyári munka tapasztalt hiányosságait sem.

Első és legfeltűnőbb hiányosság volt, hogy bár a táj- és népkutató munka minden használható erőt összefogott, mégis nagyon sok szakkör volt gazdátlanul. Arra vall ez, hogy falukutatóink csak bizonyos kérdéskörök iránt érdeklődnek. Szükséges volna talán már az egyéni érdeklődés indulásait központilag figyelemmel kísérni s gondoskodni arról, hogy ne csak divatos kérdésköröknek (pl. zenefolklornak vagy gazdasági szociográfiának) legyen szakképzett kutatója, hanem a falumunka minden legapróbb kérdéskörének is. Nem a részletkörök szempontjából, hanem a kutatómunka egységének és teljességének a szempontjából szükséges ez.

Itt kell szólnunk most már a módszer-kérdés tapasztalt nagy hiányosságairól. A magyar falumunka módszerét annak sajátos célja szabhatja meg, ez a cél pedig nem tisztán elméleti tudományos cél, mint nyugaton, hanem a nemzeti élet-halál-kérdés megoldásának talán legdöntőbb alkotórésze. Nem lehet tehát a magyar falukutatás mereven tárgyyszerű, ahol az egyes nép-

rajzi vagy társadalomtudományi kérdéskörök belső szükségéi szabják meg a kutatás közelebbi céljait. Sokkal inkább, sőt talán egyedül monográfikus célkitűzésre és módszerre van szükség, ahol a kutatás egy táj és nép egyetemes megismerésére irányul. A nyári táj- és népkutatás pedig, ha hozott is tudományos kérdéskörök számára jelentős eredményeket, ezek az eredmények nem kapcsolódtak össze monográfikus egységbe. Ezt az új magyar monográfikus módszert kellene megtalálni, amely ha sok tekintetben hasonló is lenne a román falukutatás által alkalmazott monográfikus módszerhez, mégis más lenne, mert a magyar falu sajátos jellegéből nőne ki. A mostani tárgyszerű magyar falukutatást csak úgy lehetne monográfikussá fejleszteni, ha a csoportokban működő szakemberek elméletileg összegeznék, gyakorlatilag kicserélnék s a falu- vagy tájegység szempontjából újra és újra feldolgoznák szakeredményeiket. Ehhez természetesen a csoportok minden szak irányába való kiegészülése és állandó együttműködése szükséges.

Még egy külső, sok tekintetben menthető, előttünk azonban mégis elmarasztalendő hibát kell megemlítenünk, ami kapcsolatban van az előbb említettekkel. A román falumunkában s az eddig végzett erdélyi magyar munkában a falukutatás mellett ott van a faluszolgálat is. Végezni kell ezt mindenekelőtt pusztán azért is, mert a falu alig tudja megérteni s jó szemmel nézni, hogy fiatal emberek reggeltől-estig titokzatos paksamétákkal járják az utcákat. A faluszolgálat, bármilyen formában történjék is, ha nem több, de legalább jelképe, magyarázó eszköze annak, hogy a falukutatás mindenekfelett magáért a faluért történik. Emellett lelkiismereti kényszer is követeli, hogy ne csupán feltárjuk a magyar falu mai életét, sebeit, hanem már maguk a kutatócsoportok igyekezzenek szolgálni a bajok orvoslását. Magyar tájainkra, falvainkra s bennük élő népünkre nem tekinthetünk csupán a tudományos kíváncsiság szemével, valami mélyértelmű lelki egység szükséges itt kutató és kutatási terület között, aminek tapasztalat szerint legjobb eszköze maga a szolgálat. Egyedül talán a dunántúli csoport volt az, amely ilyenszerű próbálkozást kísérelt meg, amikor tartalmas, nevelőszellemű esti előadásokat rendezett a falu számára. A többi csoportnak a faluval való érintkezése alig-alig lépte át a megnepszűnő szakszerűtlen kérdegetés és érdeklődés merev, a nép számára sokszor nevetséges nagyképűségként ható kereteit. Van valami igazság abban, hogy a falukutatónak nem elég a legteljesebb szakképzettség sem, ha nem ért még el a minden nemesen emberi hivatás és feladat első feltételéhez: a lelki emberséghez. A magyar falukutatás, mely Györffy István halála után most már megint nehezebb fordulóhoz érkezett, ilyen kutatókat várna s jaj, tájainknak és népünknek, ha ezek még sokáig késnek.

BERECZKY

SÁNDOR